ASPECTUL MISIONAR AL MUZICII RELIGIOASE

Dragoș-Ioan Șuşman *

Abstract: *Missionary aspect of religious music.* One of the most efficient methods of drawing the believers closer to the holy service is engaging them in singing the holy hymns. This method has been successfully applied since the dawn of Christianity. On the other hand, when it was neglected, the consequences did not fail to appear: the believers grew less interested in the public divine worship, the community spirit weakened and so, the believers grew more vulnerable to the heterodox influences. These consequences were, and still are felt in the life of the Romanian Orthodox Church. After several decades when the Romanian Orthodox people were forced to live apart from the Church, they finally regained the freedom to manifest their faith. But this fact didn't actually mean the rebirth of the religious life that existed in our country before the communist regime. In order to regain the authentic Christian life, it is necessary to restore the proper Christian environment and, first of all, the liturgical atmosphere. All things being considered, we can not underestimate the importance of religious music and its role in creating this mystical liturgical atmosphere.

Keywords: mission, music, divine service, tradition, community.

Preliminarii

Dacă participăm la programul liturgic complet al unei zile, putem să observăm că în desfășurarea acestuia muzica este nelipsită. Oprindu-ne, de pildă, la ciclul celor șapte Laude, descoperim o armonioasă împletire între cuvântul citit și cel cântat. Această alternanță poate fi sesizată și în rânduiala Sfintei Liturghii, doar că aici muzica dobândește o pondere mai mare. Este firesc să ne

---

* PhD, Teacher at "Lucian Blaga" Secondary School, Sebeș, Alba County.

întrebăm de ce în această slujbă muzica ocupă un loc atât de important. Motivul cel mai evident care generează această situație este însăși structura Sfintei Liturghii, care are la bază un dialog continuu între cler și credincioși. Or, pentru ca acest dialog să poată fi realizat în condiții optime, este necesară o perfectă sincronizare între cei care dialoghează. Aici intervine muzica, care reușește să facă din mii de glasuri unul singur.

Nicicând nu s-a realizat mai deplin participarea activă a credincioșilor la Sfânta Liturghie, ca în Biserica primelor veacuri. Această participare se concretiza în mai multe acte. Mai întâi credincioșii aduceau materia de jertfă, adică darurile de pâine și vin pentru Sfânta Euharistie. Posibilitatea de a aduce ofranda la Sfântul Altar era nu numai o datorie, ci și un drept de onoare pentru fiecare creștin.

În al doilea rând, vechii creștini participau efectiv la Sfânta Liturghie prin rolul activ pe care îl aveau în executarea răspunsurilor din cursul serviciului liturgic. Rânduiala Sfintei Liturghii din primele trei-patru secole, așa cum o descriu cele mai vechi mărturii și documente liturgice, se înfățișează ca un continuu dialog între proestosul – episcop sau preot și diacon, pe de o parte – și popor, pe de altă parte. Instituțiile cântărețului și citețului, care se interpun între liturghisitori și credincioși, apar ceva mai târziu, având la început un rol destul de modest și de limitat. La aceasta contribuia și faptul că rânduiala Sfintei Liturghii nu era pe atunci așa de dezvoltată și de complicată ca acum. Toate rugăciunile pe care preotul le citește astăzi în taină erau rostite în întregime cu glas tare, ca și ecteniile. Credincioșii, care le puteau urmări astfel cu atenția cuvenită, se asociau toți cu un singur glas prin răspunsuri care erau scurte și puține la număr, fie confirmând conținutul rugăciunilor prin încheierea *Amin*, fie dând urmare îndemnului la rugăciune cu formulele *Doamne miluiește* sau *Dă, Doamne*.

În al treilea rând, actul cel mai de seamă în care se exterioriza și cu care culmina în vechime participarea activă a poporului la Sfânta Liturghie era împărtășirea cu Sfintele Taine. Această împărtășire era generală și frecventă, adică se împărtășeau toți credincioșii la fiecare Sfântă Liturghie.

Efectul sau rezultatul cel mai vizibil pe plan social al acestei intense trăiri a Sfintei Liturghii era acea unitate și strânsă solidaritate de duh și de simțire care îi lega între ei pe toți membrii Bisericii primare, unitate care se realiza în chip sensibil mai ales în adunările de cult.

Începând din veacul al șaselea se observă o oarecare stagnare în viața liturgică a Bisericii, urmată apoi de o decadentă care merge crescând până în zilele noastre. Primul ei semn este slăbirea spiritului eclesiologic sau comunitar, spirit care constituia titlul de glorie al Bisericii ecumenice de odinioară. Cauza principală a acestei situații este dispariția împărtășirii generale și regulate de până atunci.

Concomitent cu slăbirea râvnei pentru împărtășire, scade și interesul credincioșilor față de Sfânta Liturghie în general. La acest proces a contribuit și dezvoltarea treptată a rânduiei acestei slujbe. Începând din secolul al V-lea și până în secolul al XIV-lea, rânduiala simplă și ușor de urmărit a liturghiei creștine din epoca uniformității liturgice (primele trei secole creștine) se dezvoltă și se complică din ce în ce mai mult prin adăugarea succesivă a unor noi piese, imne și rituri sau ceremonii. Pătrunderea progresivă a imnelor noi, de inspirație creștină, în rânduiala Liturghiei, imne care nu mai puteau fi executate în chip ideal de totalitatea credincioșilor prezenți, a făcut necesară extinderea atribuțiilor cântărețului, stranei sau corului, în dauna poporului. Deși Liturghierul continuă să pună răspunsurile liturgice pe seama poporului, în fapt ele devin apanajul uneori exclusiv al cântărețului, care cântă în numele și în locul credincioșilor. Iată cum poporul rămâne astfel străin și pasiv chiar față de partea externă și secundară a serviciului liturgic, pe care o formează imnele sau răspunsurile stranei.

În aceste condiții este firesc să ne întrebăm ce măsuri ar trebui luate sau ce mijloace și metode s-ar putea folosi pentru a aduce poporul în biserică și pentru a-i susține atenția și interesul în timpul sfintelor slujbe.

Legile psihologiei demonstrează că în orice împrejurare e preferabil să fii activ, să ai un rol de îndeplinit, decât să fii indiferent, dezinteresat și inactiv. Slujbele noastre tocmai de aceea par lungi și obositoare pentru credincioși, pentru că aceștia asistă la ele în chip

pasiv. Prin urmare, atitudinea credincioșilor nu trebuie să fie de pasivitate, ci de participare integrală, atât cu trupul cât și cu sufletul. Cu sufletul însoțindu-l pe preot – adică mulțumind, rugându-se sau slăvind pe Dumnezeu – iar cu trupul imitând pe preot, adică urmărind cu ochii desfășurarea slujbei, asociindu-se cu buzele la cântarea și rugăciunile liturgice și adaptându-și ținuta exterioară a trupului după caracterul momentelor respective: stând drept sau îngenunchiind, făcând semnul Sfintei Cruci ș.a.m.d.

1. Metode concrete de realizare a cântării în comun

Încurajarea, cultivarea și organizarea cântării în comun a poporului în biserică este unul dintre mijloacele pastorale cele mai eficace pentru întărirea adeziunii creștinilor față de cultul divin-public.¹ Privită la început, pe nedrept, ca o manifestare cu caracter protestant sau sectar, cântarea în comun a credincioșilor în biserică s-a impus, în cele din urmă, tocmai ca o armă de luptă împotriva prozelitismului sectar.²

În secolele patru și cinci cântarea în comun a poporului a fost larg utilizată, sub forma psalmodiei sau a cântării antifonice, ca o armă de luptă împotriva ereziilor. Așa au utilizat-o: Sfântul Efrem Sirul la Edessa (împotriva lui Bardesane și Armoniu), preoții Diodor și Flavian la Antiohia (împotriva arienilor), Sfântul Ambrozio cel Mare la Milan și Sfântul Ioan Gură de Aur la Constantinopol. Prin urmare, departe de a fi o inovație cu caracter sectar sau cu aspect confesional, cântarea în comun a poporului nu e decât o revenire la tradiția Bisericii primare.³

¹ Nicolae Lungu, *Cântarea în comun a poporului în biserică*, în „Studii Teologice”, III (1951), nr. 1-2, p. 26.

² „Nu este nevoie ca preotul să se războiască cu cei ce caută să-i dezbinе turma. Să fie lăsați numai credincioșii să învețe cântările Sfintei Liturghii, și ei înșiși vor aduce la biserică pe cei rătăciți”. Cf. Antim Târgovișteanul, *Despre cântarea credincioșilor în biserică*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXI (1953), nr. 11-12, p. 119.

³ Vezi Petre Vintilescu, *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2005, pp. 24-34.

Repertoriul care va fi abordat în cadrul cântării în comun a credincioșilor în biserică este recomandabil să se bazeze pe cântările bisericești tradiționale, adică pe răspunsurile sau părțile din rânduiala sfintelor slujbe înscrise în cărțile de ritual pe seama cântăreților sau a corului. Vor fi evitate cântările extra-liturgice, de proveniență incertă, eterodoxă sau sectară, cu texte și melodii adesea profane sau cu totul străine de spiritul doctrinei ortodoxe și al muzicii noastre bisericești. Dacă astfel de cântări pot fi binevenite în anumite adunări extra-liturgice, care au loc în afara incintei bisericii, ele trebuiesc selecționate cu mai multă grijă de cei responsabili, atunci când e vorba să fie cântate în biserică. Aici pot fi înlocuite foarte bine cu minunatele imne, tropare și condace, sedelne și podobii, svetilne și chinonice, care alcătuiesc repertoriul atât de bogat și de variat al muzicii noastre liturgice.⁴

Mijloacele și metodele de lucru pentru organizarea cântării în comun a poporului în biserică pot fi adaptate la împrejurările, nevoile și posibilitățile fiecărei parohii. Nu este nevoie – și nici nu este posibil – să fie instruiți în cântarea bisericească toți credincioșii care vin la sfintele slujbe, ci numai o parte dintre ei, de preferință copiii, tinerii și femeile cu voce și ureche muzicală mai bună. Aceștia îi vor atrage pe toți ceilalți spre cântare, astfel că cel puțin o parte dintre cei prezenți la slujbă vor slăvi pe Dumnezeu cu o gură și cu o inimă. Instruirea muzicală a credincioșilor poate fi realizată fie de către preot, fie de cântăreț, fie de un alt membru al parohiei cu cultură muzicală și cu râvnă pentru biserică. În privința modalității de execuție a cântării bisericești, se poate opta atât pentru cântarea omofonă, cât și pentru forma mai pretențioasă a cântării polifonice armonizate, adică în coruri pe două, trei sau patru voci.

---

⁴ „Nu introducerea în biserică [...] a unor cântări de influență protestantă sau sectară, străine de duhul autentic ortodox, sunt căile pentru a atrage tineretul la biserică, ci o intensă și susținută lucrare de educație și instruire religioasă. Biserica Ortodoxă nu are nevoie de asemenea mijloace, când ea are o muzică atât de caldă și de apropiată sufletului omenesc, creând cea mai propice atmosferă de rugăciune”, în Nicolae D. Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, Galați, Edit. Episcopiei Dunării de Jos, 1996, p. 19.

Ca metodă, se va începe cu cântările mai scurte, mai simple și mai ușor de învățat ca: *Sfinte Dumnezeule, Tatăl Nostru*, răspunsurile de la ectenii și altele. Se va continua apoi cu cele mai lungi și mai grele, cum ar fi *Heruvicul* și *Axionul*. După ce se vor învăța cântările Sfintei Liturghii, se va trece la cântările unor slujbe mai frecvente și cu rânduială fixă, cum ar fi Parastasul sau Cununia.

Cântarea în comun a credincioșilor reprezintă nu numai una dintre formele principale de participare activă a poporului la cultul divin, ci și un admirabil instrument pedagogic-educativ și o excelentă metodă misionară. Iată ce spune Părintele Petre Vintilescu în acest sens:

„Puterea de atracție și de înrâurire a cântării religioase în general și a celei liturgice în special, valoarea ei catehetică și educativă fac din ea unul dintre cele mai eficace mijloace pastorale pentru aducerea poporului în biserică... Neîntrecuta bogăție doctrinară și celelalte virtuți intrinsece ale imnelor ortodoxe, fac ca biserica să devină, prin cântarea credincioșilor în comun, nu numai un templu al credinței, ci și o școală activă de emulație în pietate. Este înălțător să participi la Sfânta Liturghie, într-o biserică în care poporul se unește într-o gură și o inimă prin cântare și să simți animația cucernică, ce se transmite tuturor, de la unul la altul, dar mai cu seamă de la grupul format la strună în jurul cântărețului odată cu începutul Liturghiei... Forma unisonică și exercitarea cântării la strună de către credincioși neprofesioniști îmbie și atrage în albia ei și pe ceilalți”.⁵

Părintele Petre Vintilescu evidențiază și binefacerile dobândite în urma practicării cântării în comun:

„Două mari câștiguri pot decurge în chip natural pe plan pastoral din cultivarea cântării liturgice în comun: trezirea și întreținerea în primul rând a conștiinței de comunitate, atât de fundamentală și de esențială pentru viața religioasă a Bisericii noastre Ortodoxe. În al doilea rând, se organizează, prin participarea activă la viața liturgică, acea elită religioasă a

---

⁵ Petre Vintilescu, *apud*, Ene Braniște, *Participarea la liturghie și metodele pentru realizarea ei*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8/1949, pp. 623-624.

parohiei, atât de necesară în acțiunea pastorală, ca aluatul menit să dospescă toată frământătura (Cf. Mt. 13, 33)”⁶.

Iată de ce, cultivarea și organizarea cântării în comun a poporului în biserică se recomandă de la sine ca una dintre cele dintâi metode de utilizat pentru realizarea participării active a poporului la Sfânta Liturghie și la cultul divin public în general. Aplicarea acestei metode ridică însă o problemă de ordin practic: încurajarea și generalizarea cântării în comun a poporului în biserică înseamnă oare înlocuirea totală și definitivă a cântărețului bisericesc sau suprimarea funcției acestuia? Pentru a putea răspunde la această întrebare sunt necesare câteva precizări în legătură cu locul și rolul cântăreților în biserică.

Instituția cântăreților sau a psalților a luat naștere atunci când, din cauza dezvoltării crescânde a cultului, a început să se simtă mai adânc nevoia disciplinării și a organizării cântării religioase. Ei erau meniți, nu să înlocuiască pe credincioși în executarea cântării rituale, ci să-i ajute, să-i reprezinte, să-i instruiască și să-i conducă, în calitatea lor de profesioniști și responsabili ai cântării bisericești. În Biserica de Răsărit, ei au încetat de timpuriu să mai facă parte din rândul clericilor inferiori, rămânând în rândul laicilor.

Rolul și importanța cântăreților bisericești a crescut cu timpul în defavoarea participării active a credincioșilor la cântarea religioasă. Acest fapt s-a datorat, pe de o parte, introducerii în cult a noilor producții ale poeziei imnografice (tropare, condace, canoane), iar, pe de altă parte, sistematizării cântărilor prin gruparea lor pe cele opt moduri de cântare (ehuri sau glasuri). Aceste procese au dus la complicarea cântării liturgice. Deoarece nu toată lumea își putea însuși această tehnică pretențioasă a muzicii bisericești, ea a fost lăsată, cu timpul, pe seama cântăreților de strănă cu pregătire anume, mai ales la slujbele în rânduiala cărora au fost încadrate de preferință noile cântări (Vecernia și Utrenia). Împrejurările vitrege în care s-a desfășurat viața religioasă a popoarelor ortodoxe după căderea succesivă sub jugul robiei turcești, au redus din ce în ce mai mult

---

⁶ *Ibidem*, p. 624.

participarea credincioșilor chiar la răspunsurile din slujba Sfintei Liturghii. În Biserica Ortodoxă Română, participarea poporului la cântarea bisericească nu a mai fost posibilă după introducerea în cult a limbii slave vechi, pe care credincioșii nu o cunoșteau. În virtutea tradiției, situația aceasta s-a menținut, din nefericire, chiar și după ce limba slavă a fost înlocuită cu cea română, prin traducerea în limba română a cărților de slujbă.

Prin urmare, lărgirea drepturilor firești ale poporului în executarea răspunsurilor liturgice nu înseamnă nicidecum scoaterea din uz a cântăreților, ci cel mult, o restrângere sau o limitare a rolului lor actual. Fiindcă oricât de intensă și de largă ar fi participarea activă a poporului la cultul divin public, în materie de cântare ea se reduce efectiv la unele slujbe mai frecvente și cu rânduială fixă, precum Sfânta Liturghie, Botezul, Cununia, Parastasul și Înzmormântarea. Rămân însă destule slujbe, precum Vecernia și Utrenia, a căror rânduială mai complicată, cu cântări și piese variabile, nu o cunoaște decât cântărețul de profesie. Bogata lor imnologie nu poate fi executată corect, din punctul de vedere al melodiei, decât de oameni cu pregătirea și competența muzicală necesară, pe care o posedă numai cântărețul cu școală. O altă categorie de slujbe care impune prezența cântărețului este aceea a ierurgiilor sau a rânduielilor de binecuvântare și de sfințire din Molitfelnic (precum Sfeștania), care nu au caracter public, ci sunt menite să satisfacă nevoile religioase ale credincioșilor izolați sau ale unui grup social restrâns și la care cântărețul nu poate fi înlocuit nicidecum de popor.

2. Cântarea corală bisericească

Începând din secolul al XVI-lea edițiile tipărite ale Liturghierelor înlocuiesc termenul de *popor* cu cel de *cor*, care, însă, la început, nu avea sensul restrâns pe care i-l atribuim astăzi, când îl aplicăm la cântarea polifonică armonizată. În limbajul liturgic cuvântul *cor* se referea la acei credincioși care stăteau împrejurul preotului și cântau în biserică la unison, dând răspunsurile fiecare de la locul său, fără a avea o instrucție specială și fără a fi dirijați anume de cântăreți. Altfel spus, în practică, dreptul credincioșilor de a cânta

la Sfânta Liturghie era exercitat de un grup de credincioși cu voci mai bune, cu ureche muzicală și cu mai multă râvnă pentru cântare. Aceștia erau pomeniți la slujbă, ca o categorie sau o grupă aparte, în ultimul aliniat al ecteniei întreite (*Încă ne rugăm pentru cei ce aduc daruri..., pentru cei ce se ostenesc și pentru cei ce cântă...*).⁷

Accepțiunea termenului *cor* s-a schimbat, însă, odată cu apariția cântării armonice. Acest gen de cântare a luat naștere și s-a dezvoltat în Apus, unde a și fost pentru prima dată aplicat la liturghie.

Vechea cântare a Bisericii Apusene își are începutul tot în psalmodia ebraică și în muzica de origine greacă a imnelor Bisericii Orientale. După numele Sfântului Ambrozie cel Mare, care a realizat stilizarea muzicii religioase în gen bisericesc și deosebirea ei de cea profană, această cântare s-a numit mai târziu cântare ambroziană. Spre deosebire de imnele orientale, care erau melodico-ritmice, cântarea ambroziană era metrică, tributară vechiului sistem grecesc.⁸

Sfântul Grigorie cel Mare, episcop al Romei (sfârșitul secolului VI – începutul secolului VII), a organizat cântarea Bisericii din Occident după modelul celei orientale, rezultând astfel așa-numitul *cantus planus, firmus, gregorianus romanus* sau *choralis*. Opera muzicală a Sfântului Grigorie cel Mare a fost reunită în cartea cunoscută sub numele de *Antifonar*, care a fost răspândită în toate bisericile Apusului, prin mijlocirea împăratului Carol cel Mare.

Alături de cântarea monodică gregoriană, a luat naștere mai târziu cântarea pe mai multe voci. Sugestia a venit din domeniul muzicii instrumentale. Mai ales orga a sugerat cântarea armonică, care se va și numi multă vreme *organum*, după numele acestui instrument. Cu timpul s-a ajuns să se treacă peste numărul de două voci al organum-ului, ajungându-se astfel la polifonia vocală care va cunoaște, începând cu secolul al XIV-lea, o mare dezvoltare.

Din Apus, cântarea polifonică a trecut în țările ortodoxe, mai întâi în mediul profan, de unde a fost preluată apoi și în serviciul

⁷ Ene Braniște, *Temeiuri Biblice și tradiționale pentru cântarea în comun a credincioșilor*, în „Studii Teologice”, nr. 1-2/1954, p. 28.

⁸ Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 164.

religios. Astfel, în Rusia, cântarea pe patru voci a fost introdusă încă din prima jumătate a secolului al XVII-lea, pentru prima dată la biserica din Kiev, centrul renașterii spirituale a Rusiei moderne.

În Biserica Ortodoxă Română cântarea armonică a început să fie întrebuințată după anul 1865, an în care domnitorul Alexandru Ioan Cuza a hotărât introducerea corurilor vocale în bisericile din România. De la această dată și până în prezent, cântarea corală armonică din țara noastră a cunoscut o continuă dezvoltare și răspândire.

3. Corurile bisericești în parohie

Într-o parohie nu este posibil să fie instruiți în cântarea bisericească toți credincioșii care vin la sfintele slujbe, ci numai o parte dintre ei, de preferință copiii, tinerii și femeile cu voce și ureche muzicală mai bună. Aceștia alcătuiesc un *cor* în accepțiunea mai veche a termenului, adică aceea de grup de credincioși cu voci mai bune și ureche muzicală care exercită în practică dreptul comunității de a cânta la Sfânta Liturghie.

Cei care s-au ocupat de problema participării credincioșilor la cântarea liturgică, au avut în vedere și aspectul cântării corale armonice. Un exemplu grăitor în acest sens este Părintele Gheorghe Șoima. Dânsul încurajează înființarea, acolo unde este posibil, de coruri pe două, trei sau patru voci⁹, dar ține să menționeze: „*decât un cor slab, fie din cauza numărului mic al coriștilor, fie din cauza nepregătirii muzicale a lor sau a dirijorului, mai bine să se cânte omofon*”.¹⁰

Chiar și în bisericile unde există un cor bun, trebuie să răsune, măcar odată la două sau trei Duminici, cântarea bisericească omofonă, executată de toți participanții la slujbă, conduși vocal de

---

⁹ Este vorba de coruri formate din membrii parohiei cântând benevol și gratuit, din râvnă pentru casa Domnului, căci corurile cu plată nu reprezintă decât o formă de înlocuire a stranei sau a cântărețului, neavând nimic comun cu participarea activă a poporului la Sfânta Liturghie. Cf. Diac. Asist. Ene Braniște, *art. cit.*, p. 622.

¹⁰ Gheorghe Șoima, *Funcțiunile muzicii liturgice*, Sibiu, 1945, p. 75.

către corul propriu-zis, care să cânte și el omofon. Pentru că, spune Părintele Șoima:

„dacă preotul ne îndeamnă: « să zicem toți din tot sufletul»..., cum vom răbda să lăsăm ca numai corul sau un singur cântăreț să răspundă: Doamne miluiește? Dacă susținem că în biserică corul sau cântărețul răspund preotului în numele tuturor celor prezenți la slujbă, atunci putem deduce că participarea creștinilor la cultul divin nu e necesară, căci în numele lor poate răspunde și un singur cântăreț, iar enoriașii se pot ruga în gând acasă. Ori această părere este în contradicție cu învățătura Bisericii”.¹¹

Cel mai recomandabil este ca cele două modalități de cântare – omofonă și coral armonică – să alterneze în cadrul aceleiași Sfinte Liturghii: imnele cu caracter mai tainic, ca Heruvicul și Chinonicul, să fie executate de corul propriu-zis, iar cele mai lirice, ca Antifoanele, Sfinte Dumnezeule și Tatăl nostru, să fie cântate în comun de toți credincioșii.¹² În această alternanță stă, după Părintele Șoima, capacitatea muzicii liturgice de a-și îndeplini toate funcțiile: *„Cântarea corală armonică excelează în funcțiile: estetică, pregătitoare și îndemnătoare la rugăciune, catehetică și misionară mai ales printre intelectualii indiferenți. La rândul său, muzica bisericească în comun își îndeplinește foarte bine mai ales rolul de vehicul al rugăciunii, apoi rolul de înfrățire sufletească, rolul pedagogic și cel misionar mai ales printre neintelectuali”*.¹³

În concluzie, se poate spune că, pentru a avea o eficiență misionară cât mai mare, corurile bisericești trebuie să țină seama de necesitățile sufletești ale tuturor categoriilor de credincioși, alternând în repertoriile lor cântările armonice cu cele omofone.

---

¹¹ *Ibidem*, p. 76.

¹² Ene Braniște, *Participarea la liturghie...*, p. 623.

¹³ Gheorghe Șoima, *op. cit.*, p. 78.

4. Sfânta Liturghie în cântare omofonă

Încă de la instituirea ei, slujba Sfintei Liturghii are caracterul de rugăciune în comun. *În pace Domnului să ne rugăm*, sau *Să zicem toți din tot sufletul și din tot cugetul...* sunt îndemnuri care brăzdează rânduiala Sfintei Liturghii și care implică participarea tuturor credincioșilor la rugăciune și cântare.

În anul 1950, Patriarhul Justinian a avut inițiativa introducerii cântării omofone în bisericile din țara noastră, fiind ferm convins că „*frumoasele cântări bisericești constituie unul dintre cele mai rodnice mijloace de întărire a evlaviei și a legăturilor credincioșilor cu Biserica lor*”.¹⁴ În opinia mitropolitului Bartolomeu Anania, această inițiativă a avut la bază o întreită motivație: extinderea catehizării, consolidarea sentimentului de unitate națională și rezistența împotriva fenomenului sectar.¹⁵

Între strădaniile Patriarhului Justinian s-a numărat și aceea de a oferi credincioșilor cărți care să cuprindă cântări bisericești, în primul rând cele de la Sfânta Liturghie. În acest sens, în urma unei hotărâri a Sfântului Sinod din 18 decembrie 1973, s-a tipărit, în anul 1975, un buchet de cântări bisericești intitulat *Carte de cântări bisericești*, la care au contribuit Pr. Prof. Ene Braniște și profesorul și compozitorul Nicolae Lungu.

După aproape 30 de ani de la apariția acestei *Cărți de cântări bisericești*, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa de lucru din 15 iunie 2004, luând în considerare propunerile mitropolitului Bartolomeu Anania pentru reactivarea și intensificarea cântării omofone în bisericile parohiale, a hotărât reeditarea acestei importante culegeri de cântări bisericești. Culegerea a apărut sub titlul *Sfânta Liturghie în cântare omofonă*, fiind îngrijită de Pr. Prof. Dr. Constantin Drăgușin, directorul Coralei patriarhale.

Această nouă ediție a *Cărții de cântări bisericești* a fost oferită parohiilor, cu nădejdea că ea va contribui „*la întărirea dreptei*

---

¹⁴ Gheorghe Șoima, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXX (1952), nr. 6-8, p. 433.

¹⁵ *Sfânta Liturghie în cântare omofonă*, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2004, p. 3.

credințe și a unității sufletești a tuturor fiilor dreptcredincioși ai Bisericii Ortodoxe Române”.¹⁶

5. Rolul muzicii la ora de religie

Dacă ținem cont de rolul important pe care îl are muzica în cultul creștin, atunci nu vom putea concepe o educație religioasă creștină care să fie lipsită de veșmântul sonor al cântării religioase. Ca atare, ora de religie trebuie să devină mediul în care elevii să descopere atât învățătura de credință creștină, cât și imnografia și cântarea specifice acesteia.

Există mai multe metode prin care cântarea religioasă poate fi introdusă în cadrul orelor de religie. Menționăm aici trei dintre acestea, pe care le socotim mai reprezentative:

- Învățarea cântărilor religioase după auz
- Corul școlar
- Audiția

Le vom trata pe rând, încercând să dăm câteva îndrumări metodologice pentru realizarea lor practică.

Învățarea unei cântări religioase după auz este o metodă ce poate fi aplicată cu ușurință oricărei ore de religie. Este recomandabil ca tematica cântării respective să fie în concordanță cu tematica lecției predate în acea oră. Învățarea acestei cântări poate fi realizată fie la începutul orei, caz în care textul cântării devine suport pentru cunoștințele predate ulterior, fie la sfârșitul acesteia, constituindu-se într-o metodă de fixare a cunoștințelor predate.

Pentru realizarea învățării unei cântări religioase după auz profesorul de religie va ține seama de o anumită succesiune logică a momentelor. Mai întâi execută el însuși cântarea, cerându-le elevilor să asculte cu atenție atât melodia, cât și textul acesteia. Apoi îi provoacă pe elevi la o discuție care are ca scop scoaterea în evidență a învățăturilor cuprinse în textul cântării respective. Abia apoi se trece la învățarea propriu-zisă, pe fragmente, a cântării.

O altă metodă prin care elevii pot fi apropiați de cântarea religioasă este **corul școlar**. Profesorul de religie îi poate organiza pe

---

¹⁶ *Ibidem*, p. 4.

elevi într-un cor reprezentativ al școlii, care să învețe cântări religioase specifice anumitor sărbători (Nașterea Domnului, Învierea Domnului și altele) sau cântările Sfintei Liturghii. Această activitate se va concretiza fie printr-un concert – de exemplu un concert de colinde la Crăciun –, fie printr-o participare activă la unul dintre serviciile divine din biserică – de pildă executarea răspunsurilor la Sfânta Liturghie.

Cântarea vocală în cadrul corului școlar diferă de cea efectuată în cadrul orelor de religie pentru că abordează un repertoriu mai variat de cântări. Cântarea corală se poate efectua fie omofon – cu ison, dacă linia melodică permite –, fie acolo unde este posibil, pe două, trei sau patru voci.

Corul școlii, în mod firesc, trebuie să cuprindă întreaga comunitate de elevi, pentru a se bucura cu toții de avantajele pe care le oferă cântarea corală, atât din punct de vedere al dezvoltării lor muzicale, cât și din punct de vedere al cultivării înaltelor sentimente morale și estetice.

Audiția constituie una dintre cele mai eficiente activități muzicale, prin mijlocirea căreia elevii, de la cele mai mici vârste școlare iau contact direct cu cântarea bisericească. Pentru ca audiția muzicală a cântărilor să captiveze atenția și interesul elevilor, este necesar ca acestea să corespundă specificului de vârstă al ascultătorilor.

Din punct de vedere didactic, orice fel de audiție muzicală trebuie să fie bine pregătită printr-o prealabilă prezentare a pieselor muzicale destinate audierii. Se va preciza cine este autorul textului, al melodiei, ce loc ocupă în cult cântarea respectivă. De asemenea, se vor extrage învățăturile dogmatice și morale cuprinse în textul cântării. Profesorul va atrage atenția elevilor asupra corespondenței ce există între muzică și text.

Scopul esențial al audițiilor muzicale trebuie să fie acela de a dezvolta dragostea elevilor pentru adevăratele valori artistice muzicale și de a ilustra diverse teme teoretice din programa școlară.¹⁷

---

¹⁷ Ana Motora-Ionescu, Anton Dogaru, *Îndrumări metodice pentru predarea muzicii*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1983, p. 180.

Iată doar câteva dintre metodele prin care muzica religioasă poate contribui la o mai mare apropiere a elevilor de ora de religie. Utilizarea acestui gen muzical în procesul didactic este cu atât mai justificată, dacă ținem seama că în Ortodoxie credința nu este doar mărturisită teoretic, ci este celebrată. Or, celebrarea credinței se face mai ales prin imnografia și cântarea bisericească.

Concluzii

Mărturiile istoriei și ale tradiției în favoarea cântării în comun a credincioșilor în biserică sunt prea numeroase și prea categorice pentru ca să mai pună cineva în discuție canonicitatea sau legitimitatea ei. Într-o formă sau alta, într-o măsură mai mare sau mai mică, credincioșii au luat parte la cântarea bisericească din timpul sfintelor slujbe, această practică constituind o tradiție veche și un principiu perfect ortodox, a cărui aplicare practică a variat după vremuri și împrejurări, dar care n-a fost niciodată desființat sau anulat. Anumite practici mai noi, precum cântarea corală armonică, nu pot face altceva decât să se integreze în această tradiție, contribuind la intensificarea participării credincioșilor la cultul divin public. Același scop îl are și ora de religie, care îi ajută pe tineri, prin toate activitățile pe care le conține – inclusiv cele muzicale, să se integreze cât mai deplin în atmosfera comuniunii liturgice.

Bibliografie:

1. Antim, Târgovișteanul, *Despre cântarea credincioșilor în biserică*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXI (1953), nr. 11-12.
2. Braniște, Ene, *Participarea la liturghie și metodele pentru realizarea ei*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8/1949.
3. *Idem*, *Temeiuri Biblice și tradiționale pentru cântarea în comun a credincioșilor*, în „Studii Teologice”, nr. 1-2/1954.
4. Lungu, Nicolae, *Cântarea în comun a poporului în biserică*, în „Studii Teologice”, III (1951), nr. 1-2.
5. Motora-Ionescu, Ana, Dogaru, Anton, *Îndrumări metodice pentru predarea muzicii*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1983.
6. Necula, Nicolae D., *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, Galați, Edit. Episcopiei Dunării de Jos, 1996.
7. Șoima, Gheorghe, *Funcțiunile muzicii liturgice*, Sibiu, 1945.

8. Vintilescu, Petre, *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2005.
9. *** „Biserica ortodoxă Română”, LXX (1952), nr. 6-8.
10. *** *Sfânta Liturghie în cântare omofonă*, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2004.